

FRA 1848-50

VED

LOUIS BOBÉ.

Nedenstaaende Breve og Optegnelser fra Aarene 1848-50, alle af politisk Indhold, er ved Tilfældet gennem Aarene blevet samlede paa min Haand. Omend uden indbyrdes Forbindelse meddeles de her under ét som Bidrag til Oplysning om de i hine for Danmark skæbnesvangre Aar førte politiske Forhandlinger og Statsmændenes Karakteristik.

Kong FREDERIK VILHELM IV. af Preussens Brev til Hertuginde FREDERIKKE af Anhalt-Bernburg kom ved hendes Død i 1902 til hendes Broder, Prins HANS af Glücksborg, der bad mig afskrive og lejlighedsvis offentliggøre det som betegnende for „Romantikeren paa Tronen“, og Bevis paa hans Værdsættelse af Hertuginde. Brevet er skrevet faa Dage før Kongen den 5. Decbr. udstedte en frisindet Forfatning. Skøndt ALEXANDER CARL, den sidste Hertug af Anhalt-Bernburg, allerede i 1834 var saa aandeligt svækket, at der nedsattes et Regeringsraad for ham, blev han s. A. viet til Prinsessen af Glücksborg, der først i 1855 blev hans Medregent. Nærmere Oplysning om Forholdene ved dette Hof giver JØRGEN SWANES Meddelelser om Søstrene Bardua i dette Tidsskrift 9. VI, 221 ff.

Brevet fra HOLGER CHRISTIAN REEDTZ til CHRISTIAN HØYER BILLE har været vedlagt Originalmanuskriptet til Admiralinde WANDA ZAHRTMANN født DONNERS Dagbøger for Aarene 1840-50, som hendes Datter, den 1912 afdøde Grevinde WANDA DANNESKIOLD-SAMSØE overdrog mig at udgive. Reedtz var fra Slutningen af Maj 1849 i Berlin for at underhandle om Fredspræliminærene og fik dem tilligemed Vaabenstilstanden undertegnet 8. og 10. Juli. Hans 14 Dage før nedskrevne Brev gør udførligt rede for hans politiske Opfattelse og Handlemaade. CHRISTIAN HØYER BILLE, Gesandt i Stockholm, fik 23. Sept. 1849 Ordre til „indtil videre“ at deltage i Bestyrelsen af de udenlandske Anliggender. Han afløstes 14. Juli 1850 af H. C. Reedtz, der 6. Aug. s. A. blev Udenrigsminister.

Det om Tilstande og Personer i Slesvig instruktive Brev fra F. F. TILLISCH til ZAHRTMANN har ligeledes været Bilag til dennes Hustrus førnævnte Dagbøger. I Henhold til Freden i Berlin 2. Juli 1850 overtog Tillisch som over-

ordentlig Regeringskommissær i den danske Konges Navn den civile Styrelse af Slesvig.

Brevet fra FREDERIK VII til C. A. BLUHME, og Kongens Referat af den Samtale, han 24. April 1850 førte med den holstenske Deputation, bestaaende af Grev ERNST REVENTLOU til Farve, Regeringsraad LUDVIG GUSTAV HEINZELMANN og Syndikus THEODOR CHRISTIAN PREHN, der kom for at undskylde deres hidtidige Adfærd – er meddelt mig af Hofdame Frk. EBBA BLUHME, der betroede mig Ordningen og Afleveringen af hendes Faders Papirer til Rigsarkivet. Om Holstenernes Audiens skriver Admiralinde ZAHRTMANN i sin Dagbog 24. April: „Kongen er kommen til Byen og har seet alle tre Herrer hos sig, ellers var der ingen til Stede. Reventlow og Heinzelmann have efter Sigende ganske mistet Fatningen. Igaar have de sendt WASMER som Coureer over til Holsten for at lade dem vide, at hvis Statholderskabet og Willisen ikke forholdt sig rolige, kunde de ligesaagodt strax reise tilbage. Idag bliver Interpellationen med Hensyn til disse tre Herrer besvaret af Grev MOLTKE. Efter Audiensen ilede de strax til Baron WERTHER og fortalte ham, hvorledes den var forløben.“ – Den 25. April: „Bluhme læste for os det, som Kongen havde opsat om Audiensen. Kongen har været meget tilfreds med sig selv.“

I.

KONG FREDERIK WILHELM AF PREUSSEN TIL HERTUGINDE FREDERIKKE AF ANHALT-BERNBURG

Potsdam 29. November 1848.

Gnädigste Herzoginn,

Soeben öffne und lese ich Ihre lieben u. herzigen Zeilen zu unserm heutigen Silberfeste. Wir wissen, dass Ew. Hoheit uns wohl wollen und dass der Herzog uns geneigt ist. Empfangen Sie Beyde unsern aller aufrichtigsten Dank für Ihre treuen, gütigen Wünsche. Ich habe gerade in dieser Zeit, und ich darf sagen im Namen des Herrn, den Weg verlassen, den muth- und glaubenslose Rathgeber mich gehen liessen seit dem März und habe den Weg der göttlichen Rechte und Ordnungen wieder betreten, bey dem es meinem Volke so wohl gegangen ist seit den 430 Jahren der Herrschaft unsres Hauses in diesem Lande. Die grossen Gefahren des Weges verkenne ich nicht. Wer nicht seinen Anker in das Reich des Königs der Könige geworfen hat, *muss*, das weiss ich und fühl ich – vor *den* Gefahren zurückbeben. *Ich weiss aber wer mir hilft*; gehe ich unter, so geschicht's hinfort in Ehren; siege ich, so ist der Sieg nicht mein, sondern eines

Höheren und *der* wird die Früchte des Sieges geben, ohne die der Sieg so wenig ein Sieg ist, als *das* *Glauben der Glaube* ist. Vertrauen wir Seiner wunderbaren Leitung! Gewiss ist es, dass wenn die göttliche Hülfe Preussen führt, wie sie das gethan hat nach den Wirren des 30 jährigen Krieges bey Annahme der Krone, durch das glaubenlose Walten des grossen FRIEDERICH und in der Erhebung gegen NAPOLEONS Joch, so kann das nur zum Nutzen meiner lieben Nachbarn geschehen, deren Recht eben so heilig als mein eigenes ist.

Da komm' ich auf einen Punkt, wo ich Ew. Hoheit bitte mir einen Augenblick Gehör zu gönnen. Durch Graf ASSEBURG FALKENSTEIN weiss ich, wie ein sogenannter Reichs Commissar (in parenthèse *mein* Unterthan und sehr braver Mann) Hr. AMMON den Gedanken von Reichs wegen bey Ihnen ausbeutet, „dass der Herzog durchaus resigniren möge“. Dem Willen des Herzogs, Ew. Hoheit Wünschen entgegen zu treten, fällt mir nicht im Traume ein. Sehnen Sie beyde vereint Sich nach Ruhe in dieser gräulichen Zeit, so so wird mein Rath nicht dagegen sein. Vor einer Sache nur muss ich freundnachbarlich warnen. Lassen Sie nie den Hauch der Nachrede aufkommen, als geschähe, was Sie etwa in dieser Richtung thun wollten, in Veranlassung der Anordnung der provisorischen Central Gewalt.

Es ist das uralte Vorrecht aller teutschen Fürsten Häuser und in Sonderheit der altfürstlichen, dergleichen nie anders als auf dem Wege des Familien Schlusses zu vereinbaren. So war's zur Zeit der höchsten Macht der Teutschen Könige und Kayser, so unter dem Bundestage und *so* muss es bleiben. Guther Rath von Kayser und Reich haben Wir immer mit gebühlichem Respect dankbar anerkannt, aber *darum* nie darnach gehandelt, sondern handelten stets nach dem Interesse unserer Unterthanen und Häuser. Dabey bleiben Sie um Gottes Willen und gestatten Sie nie, dass der Autonomie des durchlauchtigen Hauses Anhalt von irgend woher zu nahe getreten werde.

Ew. Hoheit ergebenster Diener und Vetter
FRIEDRICH WILHELM.

1848, 4. Novbr. beder Kongen Hertuginde om at flytte til det faste Slot Quedlinburg paa Betingelse af „dass Sie bey der Pforte zur Crypta, welche König Heinrichs I. Gebeine verschliesst, vorübergehen, einen Stossseufzer zu Gott thun, dass er uns zu dieser Frist einen Mann erwecke wie *den*.“

1849, 26. Juni.

2.

H. C. REEDTZ TIL CHRISTIAN HØYER BILLE

Ved de mange og dyrebare Beviser paa Deres Venskab for mig, Høistærede Herr Kammerherre, har jeg dybt beklaget, at det var mig fysisk umuligt at tilskrive Dem med QVADE og iforgaars Morges. Om jeg end maa troe, at Sagernes Gang neppe derved havde faaet en anden Vending, saa vilde det dog have trøstet mig at kunne forklare Dem min Handlemaade og Stilling her saaledes, at De i det mindste kunde have seet, at jeg ikke har kunnet handle anderledes, end jeg har gjort. Jeg skal endnu stræbe at gjøre det med al den Aabenhed Deres Adfærd mod mig fordrer.

- - - -

Forholdene ere nu anderledes, og om man end ikke kan forundre sig over, at man i Kiøbenhavn ikke har stort mere Tillid til Mænd som Grev BRANDENBURG og MANNTEUFEL end til Baron ARNIM og GAGERN, saa maa det ikke oversees, at hine staae ganske anderledes i Europas Øine, og at de blive holdte og støttede af Rusland og England, netop fordi de ansees som retskafne og moderate Mænd. Underhandlingerne, som blive førte her, under WESTMORLANDS Mægling og under MEYENDORFFS virksomme Deeltagelse have en ganske anden Vægt end de Malmøer, og foruden at de i sig selv have ganske andre indre Garantier end disse, saa er der ogsaa tilstede nu ganske andre ydre Garantier. Dersom man tænkte paa at bruge de herværende Underhandlinger som et Middel for at give Preussen Leilighed til at blotte sig, og derved at stille det slet med Europa, da vilde det være et farligt Spil.

Vi have ei heller Tillid til de for os venskabelig sindede Magter, fordi de ikke under alle Eventualiteter ville gaae „the whole hog with us“. At de ved flere Leiligheder have viist os Sympathi og gjort os gode Tienester, lader sig ikke negte, ligesaa lidet som at vi ikke kunne undvære dem. Paa den anden Side er det ligeledes klart, at ingen af dem for vores Skyld vil begynde en europæisk Krig. Det bliver Politikkens Sag under disse eengang givne Forhold at klemme af dem den yderste Hielp vi kunne erholde, og herved bør vi aldrig tabe NESSELRODES Ord af Sigte: „faites de sorte qu'on puisse Vous être utile“.

For at gjøre Underhandlinger mulige, har Rusland sat igiennem, at Preussen har brudt aldeles med Centralmagten. For at nedstemme

Preussens Fordringer have hverken den russiske og den engelske eller den franske Gesandt sparet Forestillinger og Skridt, og disse have havt megen Virkning, om end ikke hele den, vi kunde ønske eller maaskee være berettigede til at vente. – Men naar de nu erklære, at de paa den Side ikke kunne udrette mere, og at de finde, at de giorte Concessioner ikke udelukke en for Danmark antagelig Overeenskomst, da bliver det høist farligt, ikke alene ei at møde dem, men at komme tilbage paa den Standpunkt hvor Sagerne stod i det Øieblik det første Brud fandt Sted. – Slesvig Holstenerne have alt længe udspredt om os, at vi vilde ikke underhandle eller cedere paa noget somhelst Punkt. Denne Mening deles af flere. – Jeg er selv bleven udspurgt derom, f. Ex. af M., og jeg har naturligviis svaret, at alle Danske som een Mand før ville gaa under, end feigt at samtykke i en himmelskrigende Uretfærdighed, men at denne Følelse ikke udelukkede Beredvillighed til at gaae ind paa hvad der er foreneligt med Landets Existentz og Ære. BUNSEN har ved sin Adfærd i Grunden giort os gode Tienester, men vi bør vogte os for ikke at blive udpegede som aldeles ufornuftig halsstarrige, og derfra ere vi ikke langt. – Det er muligt, at den eneste Udvei til at faae en Ende paa Sagen er, at Stormagterne dictere hvad skee skal, men kan sligt ikke undgaaes, saa maa det dog mages saa, at vor Vederparts Program ikke tages til Følge. Dertil er dog vor Sag i og for sig selv for god.

Endelig har Ministeriet tilforladelig ingen Tillid til mig. – Hermed kan det naturligviis ikke falde mig ind at opfatte Sagen fra nogensomhelst personlig Side; jeg erkiender oprigtigt at jeg ikke personligen har nogetsomhelst Krav paa Ministeriets Tillid, og ingen kan i saa Henseende mere end jeg selv beklage, at man fra Preussisk Side har ønsket at jeg skulde sendes hid. Men den Stilling, i hvilken jeg nu engang, skøndt tilvisse ikke ifølge eget Ønske er sat, kræver Tillid eller bliver aldeles uholdbar. – De veed, at jeg fra første Dag siden min Ankomst har giort mig til Pligt at udfinde og sige hvad der efter min Overbeviisning lod sig opnaae eller ikke. – Jeg har meget betimeligen berettet, at Preussen aldeles bestemt havde forkastet Lord PALMERSTONS Vaabenstilstandsbasis, som selv med alle sine Fordele har den Feil at henpege paa en Deling. Jeg har fremdeles berettet, at det aldrig kan ventes, at Preussen imorgen gjør omkring og bekæmper sine Venner fra igaar; fremdeles at man fra Preussisk Side vilde insistere paa at en Bestemmelse om Vedligeholdelsen af nogle materielle Baand mellem Slesvig og Holsten stilledes i Udsigt, og endelig at Preussen ikke vilde samtykke i at Nord-

slesvig blev besat af Danske eller Slesvigske Tropper. – Ikke destomindre har man tilskrevet mig om nogle af disse Spørgsmaal, at der ikke forelaae noget Beviis for Preussens Vægning i saa Henseende. – Dersom mine Beretninger ikke staae til Troende eller man antager, at jeg har ladet mig forbløffe, da maa man rappelere mig, og det er aldeles nødvendigt at gjøre det og at remplacere mig ved en anden, naar man vil give Underhandlingerne en anden Retning. – Endelig har Deres Ytring om at QVADES Sendelse til Kiøbenhavn havde givet hvad han bragte Udseendet af en Vigtighed, som det ikke fortiente, overbeviist mig om min Uformuenhed til at indgyde Ministeriet den for Sagernes Gang fornødne Tillid. Netop fordi jeg betragtede Sagen som af høieste Vigtighed sendte jeg ham, og dybt maa jeg beklage at den fortvivlede Quarantaine har hindret ham fra nærmere at forklare Gienstanden. – Det havde været mig en let Sag, at have giennem Lord WESTMORLAND og Baron MEYENDORFF foranlediget Sir H. og Baron UNGERN STERNBERG til energiskt at tilraade Forslaget til nøiere Overvindelse, men jeg har netop hindret det, fordi det er mig modbydeligt naar det kan undgaaes at blande fremmede Diplomater i indre Anliggender. – At dette senere er skeet, har jeg ikke kunnet forebygge. – Det er mig iøvrigt aldeles ubegribeligt, at Sir H. W. [HENRY WYNN] har betragtet Sagen saa overfladisk, at han har kunnet skrive til Lord W. [Westmorland], at Preussen havde negtet at hiemkalde BONIN og de Preussiske Officerer. – I min Beretning staaer det med klare Ord. Stakkels B. U. St. [Baron UNGERN STERNBERG] vil erholde et skarpt Pulver for at hielpe paa hans Opfattelse af Sagen. Da Baron M[eyendorff] igaar Morges er reist til Warschau, hvor han finder Keiseren, er det ikke til at undgaae, at denne vil komme tilbage paa Sagen i Kiøbenhavn.

Det er mig aldeles ufatteligt, at man i Kiøbenhavn i det Hele har antaget Præliminair-Artiklerne, som jeg ingenlunde finder fornøielige, og derimod aldeles har forkastet Vaabenstilstanden, som indeholder Bestemmelser, dem jeg antager gunstigere end jeg næsten havde ventet. – Hertil regner jeg den særskilte Regiering for Slesvig, hvorved Slesvig-Holsteinismen erholder et Dødsstød. Preussens Brud med den Sag, det har forfegtet, og endelig Udsigten til med egne Kræfter at afprygle Slesvig-Holstenerne, dersom de ikke lystre, og for de 20,000 Mand ere vi dog mere end „a match“; at denne Punkt havde fundet en meget gunstig Optagelse, derpaa tilstaaer jeg at have regnet. – At Forslaget havde, og selv i dets nuværende Form har mange Mangler, indrømmer jeg. – Om disse havde jeg haabet

at erholde nærmere Instructioner, navnlig om de Punkter, som man betragter som aldeles inadmissible. — Flere af dem lade sig afhjælpe; saaledes er der Udsigter til at erholde en Form, hvorved alle tydske Staters samtidige Adhesion sikkert. — De væsentligste Ankeposter i mine Øine ere Vanskeligheden ved at opnaae en antagelig Besætning i Nord-Slesvig og den „verwahrloste“ Tilstand, hvori Holsten og Lauenborg en Tid lang forblive.

Jeg tilstaaer, at det endnu ikke har lykkedes mig at hitte paa en plausibel og praktisk Udvei i saa Henseende. Den omtalte Tilstand af Holsten har tilvisse store Ulemper, men gjøre de derhen fortrængte Demokrater og Insurgenter sig altfor utilbeens, bliver Preussen nødt til at intervenere der som i Baden. — Trykket, som Armeen vil udøve, maa nødvendigviis føre til dens Opløsning og bringe alle, som ikke ere ganske afsindige, tilbage til Ønsket om at tages til Naade af Kongen.

Endelig synes man i Kiøbenhavn at have tænkt paa at lade Præliminair-Artiklerne undertegne uden at slutte en Vaabenstilstand.

Hvad Afgivelsen af den af mig i Udkast tilstillede Note til Baron SCHLEINITZ angaaer, da har jeg troet endnu engang at burde forespørge mig hos Grev MOLTKE, om det er hans bestemte Villie at den afgives. Jeg har anseet det som en hellig, skiøndt en tung Pligt, at gjøre opmærksom paa, at det er at lægge Lunten til en Mine. Ønsker man det ligefuldt, skal det skee, men jeg vasker mine Hænder.

Er man sikker paa at have andre Midler til at redde Landet, da skal ingen være lykkeligere end jeg; og jeg bekiender at man da har den fuldeste Ret til ikke alene at lade mig dumpe, men at kræve mig til strengt Ansvar.

Uagtet jeg er langt fra at have udtømt Gienstanden, haaber jeg at have sagt nok, for at vise Dem, at kun en levende Følelse om de Farer, der true os, har kunnet tvinge mig til at gjøre hvad jeg har gjort. — Dersom De efter at have læst disse Linier, af det Indtryk, de gjøre paa Dem, skulde holde det for tienligt i Sagens Interesse at meddele Grev Moltke Indholdet, da kan jeg intet have derimod. Har jeg feilet i Sagen, da lad komme over mig, hvad komme vil; har jeg kun feilet i Formen, vil den ædle Mand vide at tilgive, naar jeg har udtalt mig stærkere end jeg maaske burde. —

Lev hiertelig vel. — Med den oprigtigste Høiagtelse og Erkiendtlighed.

Deres ærbødigste

Berlin, den 26de Juni 1849.

REEDTZ.

1850, 24. April

3.

KONG FREDERIK VII.s NOTAT OM DEN HOLSTENSKE
DEPUTATIONS AUDIENS 24. APRIL

D. 24. April var Grev REVENTLAU-FARVE, PREEN fra Altona og HEINZELMANN fra Kiel til Privataudientz hos mig. De kom for at underkaste dem og erholde Benaadning for Deres Personer.

Samtalen var omtrent følgende

Reventlau holdt et temlig lang Svade, hvori han bad om Naade for sig og hans Medskyldige i Holsteen og bad om han maatte udtale sig med Premier Minister MOLTKE angaaende Hertugdømmernes Stilling og om han derved kunne gjøre sit til at Freden snart kunne komme istand.

Mit Svar var, at jeg glædede mig over at han var gaaet i sig selv og at han nu endelig søgte sin Hertug igjen, han aldrig skulle have forladt, og som nu vilde glemme det forbigangende ham selv angaaende. Dernæst at jeg naturligt ei kunne have noget imod, at han personlig talte med Grev Moltke, men at jeg naturligt, saalenge at den Regjering i Holsteen (som jeg ei anerkjendte) blev ved at regjere, og den Armee var paa Benene, som stod lige over for mig, kunne der ingen formildende Tanker opstaa hos mig. –

Vilde Armeen nedlegge Vaaben og Ridderskabet saavel som Befolkningen underkaste sig paa Naade og Unaade, da vilde deres suveraine Hertug sige dem, hvorledes jeg vilde gjøre det og da give dem en Regjering. – Men indtil den Tid kom, blev jeg som jeg nu var.

Preen talte kun om sig selv og fik paa samme Maade kun Svar for ham selv. –

Heinzelmann talte omtrent som Reventlau og fik samme Svar. De vare samtlig meget forknytte.

4.

KONG FREDERIK VII. TIL C. A. BLUHME

10. Juli 1850.

Jeg sender Dem her en Deel Sager til Expedition og deriblandt to allerede underscrevne Creditiver til Udenrigsministeren som haster at besøge ham i hende.

De vil sige Moltke at jeg vel var fornøjet med det Arrangement med CARL MOLTKE med Hensyn til Regjeringen i Slesvig, men at

Greven i saa fald burde afløse TILLISCH, og denne Sidste retournere til mig, for igjen at indtræde i sine Functioner hos mig, som han ligesaavel kunne Forrette i forbindelse med det Verv, han af Statsraadet (som jeg ei ret begriber efter min sidste Yttring i Statsraadet) skal have erholdt, om at forblive i Slesvigs Regjering.

De seer nu min kjære Bluhme at jeg spiller med Deres Function som Cabinetsecretair, men endnu er der ingen Fare for Haanden for at jeg jager Dem af Pinden for Tillisches Skyld. Jeg beder Dem sende mig Brevtasken tilbage.

Deres velvillige

FREDERIK R.

Søborg Leier d. 10. Juli 1850.

5.

F. F. TILLISCH TIL ZAHRTMANN

1850, 27 Decbr.

Kiære Zahrtmann!

For Deres venskabelige Skrivelse af 10. dennes takker jeg Dem ret meget. Det er sørgeligt, at det varer saa længe, inden der kommer et Resultat ud af de mange Forhandlinger, og jeg begriber ikke, hvorledes vi skal holde det ud, thi Armeen koster jo uhyre Summer, og tilsidst vil det dog ikke blive muligt at skaffe dem tilveie. Desuden duer det ikke med det nærværende Interimisticum her i Slesvig; man kan jo nok flikke paa Et og Andet, men til en almindelig Ordnen af Forholdene fører det dog ikke. Dertil er her hverken de fornødne Kræfter, eiheller den fornødne Tid, da de løbende Forretninger og de idelige Requisitioner fra Armeen næsten ikke tillade at tænke paa noget andet. – Jeg seer at SCHEEL nu har begyndt at meddele sine Ideer, og at bringe de gamle Historier og Grunde, til at han ikke kunde standse Oprøret, for Publicum. Det er dog en stor Ulykke, at Statsraadet ikke kan blive enigt om, hvad man egentlig vil med Slesvig, og endnu ærgerligere er det, at jeg ikke kan slippe herfra, jeg gaaer dog tilgrunde her, inden Enden kommer. Iøvrigt gjøre vore gode loyale Slesvigholstenere vistnok megen Skade i Kiøbenhavn. Der vilde uden Tvivl være mere Anledning til at forvise dem, end mange af de Ubetydeligheder, som vi her sende bort. Bedst var det vistnok, naar vi selv kunde afgjøre Sagen og marchere ind i Holsten, men deels troer jeg ikke, at vi ere stærke nok dertil, og deels er det

jo umuligt i denne Aarstid at rykke frem med en Armee, da Veiene jo overalt, hvor der ikke er Chaussée, ere saa godt som ufremkommelige. Preussen vil jo naturligviis saa længe som muligt holde Sagen hen, og det vil jo ogsaa lykkes, saa længe Stormagterne vil finde sig i at blive holdt for Nar. Det kan desværre nok være, at De faaer Ret deri, at jeg i Januar ikke kan komme til Kiøbenhavn, thi saa længe Holsteen ikke er pacificeret, maa man jo stedse være forberedt paa Eventualiteter, under hvilke jeg ikke bør være fraværende, men saasnart jeg kan, vil jeg dog see at kunne komme over for at faae en Aftale truffet om, hvad der egentlig skal gøres, og hvem man vil have til min Eftermand, thi jeg længes ret inderlig efter at befries, da det stedse bliver mere og mere broget for mig, og jeg dog gierne vilde træde tilbage, medens jeg endnu kan gøre det uden at have begaaet altfor store Fadaiger. Det kunde vistnok have været godt, om jeg havde havt et Par dygtigere Amtmænd i de sydlige Amter, men der er ingen bedre at vælge. Skøndt JOHANNSEN ikke i alle Henseender er, som jeg kunde ønske ham, saa er jeg dog i det Hele ret vel tilfreds med ham. DAVIDS er ikke energisk nok, og er altfor meget eftergivende navnlig ogsaa med Hensyn til de Herrer Militaire, som jo ofte gierne ville blande dem i Ting, som slet ikke vedkomme dem. KNUDSEN maatte jeg nødvendig have til Fehmern. Han er iøvrigt heller ikke i alle Henseender, som man kunde ønske ham, men der paa Øen troer jeg dog, at han er ret god. — LEISNER maa jeg have fra Sønderborg, men desværre maa han anbringes enten i Husum eller Tønder; begge Steder kunde man ønske en dygtigere Personlighed, men de haves ikke. — Herfra kan jeg iøvrigt ikke meddele noget Nyt, da alt gaaer sin sædvanlige rolige Gang, og de daglige Bryderier ere altfor ubetydelige til at omtales. I det Hele taget maa man være tilfreds med Stemningen, og i den allerstørste Deel af Landet er den endog særdeles god. Det Slesvigske Folk er i alle Henseender langt bedre at have med at gøre end Siellænder eller Jyder; jeg kan, Gud være lovet, hidtil herlig komme ud af det med dem, men nu tør heller ingen Agitatorer udøve nogen Virksomhed, ellers gik det maaskee ikke saa godt. — Skriv snart! Glædeligt Nytaar for Dem og hele Deres ærede Familie.

Deres venskabeligst hengivne

F. F. TILLISCH.

Flensborg, den 27. Decbr. 1850.

ANMÆRKNINGER

Side 132. WASMER: Kammerherre, Major Friedrich von Wasmer (1790-1874)
 WERTHER: Baron WERTHER: Baron Werthern, 1849 (31. Juli) akkr. som preussisk
 Gesandt.

Side 133. ASSEBURG: Grev Ludwig August von der Asseburg-Falkenstein (1796-
 1869). - QUEDLINBURG: Krypten blev restaureret 1940 og indviet til partipolitisk
 Brug af den kristenfiendske, uhyggelige SS-Fører, Himmler.

Side 134. QVADE: George Joachim Quaade (1813-89). - BRANDENBURG:
 Friedrich Wilhelm Greve von Brandenburg (1792-1850), illegitim Søn af Kong
 Frederik Wilhelm II., 1848 Ministerpræsident i Berlin. - MANNTEUFFEL: Otto
 Theodor von Manteuffel (1805-82), preussisk Statsminister. - ARNIM: Grev Adolf
 Heinrich von Arnim-Boitzenburg (1803-68), Ministerpræsident, bekendt fra Op-
 røret i Berlin. - GAGERN: Friherre Heinrich von Gagern (1799-1880), Præsident
 for Nationalforsamlingen i Frankfurt. - WESTMORLAND: John Fane Lord af West-
 morland (1784-1859), storbritannisk Ambassadør i Berlin 1841-51. - MEYEN-
 DORFF: Friherre Peter von Meyendorff, russisk Rigsraad, Gesandt i Berlin. - NES-
 SELRODE: Grev Karl Robert Greve Nesselrode, russisk Rigskansler.

Side 135. BUNSEN: Christian Carl Josias von Bunsen (1791-1850), fra 1841
 preussisk Gesandt i London (jfr. Fanny von Bunsen, Josias von Bunsen, 1869, II,
 269 ff.)

Side 136. UNGERN STERNBERG: Friherre Ernst Wilhelm Rembert Ungern
 Sternberg (1794-1879), kejs. russisk virk. Geheimeraad. - WYNN: Sir Henry Watkin
 William Wynn (1783-1856), var 1824-53 storbritannisk Gesandt i Kbhvn. -

Side 137. SCHLEINITZ: Wilhelm Friherre von Schleinitz.

Side 139: SCHEEL: Ludvig Nicolaus von Scheele (1796-1874), 1846-48 Præ-
 sident i Regeringen paa Gottorp, udgav 1850-51 „Fragmente in zwanglosen Hef-
 ten“, hvori han slog til Lyd for Grundlæggelsen af en konstitutionel dansk Hel-
 stat og angreb Tillisch' Sprogreskripter.

Side 140. JOHANNSEN: Christian Gottfried Wilhelm Johannsen, blev 1846
 (12. Dec.) Amtmand i Sønderborg og Nørborg. - DAVIDS: Mathias Davids (1800-
 77), Borgmester i Husum, 1850 (19. Nov.) konst. Amtmand i Gottorp og Hütten
 Amter. - KNUDSEN: Broder Knudsen, 1850 (10. Sept.) konst. Amtmand i Femern
 Amt. - LEISNER († 1868), Borgmester i Ekerneförde.